

Factors Affecting the Effectiveness of the Buddhist School: Quantitative and Qualitative Analyses

Patcharaporn Terdthumpaisal¹
Suchada Bowarnkitiwong²

ABSTRACT

The purposes of this research were to study and to compare the effectiveness of the Buddhist school among schools with different sizes and regions, to study factors affecting the effectiveness of the Buddhist school and to present the effectiveness of the Buddhist school development guideline. The participants were 314 Buddhist schools in Thailand and perimeter using 2-stage random sampling. Data collection was 2 stages, the first stage was quantitative data collected by using questionnaires. Data analyses were basic statistics, MANOVA and path analysis by LISREL program. The second stage was qualitative data from two case study data collected by related documents, observations and interviews. Data analysis was content analysis. The research had two competitive models, Model B was fitter than Model A. The research results were summarized from model B as follows:

1. *The effectiveness of the Buddhist schools was in the high level. The effectiveness of students' characteristic under the Principle of development 4 items and impact to community-family, temples and schools were in the high level. The effectiveness of the Buddhist school among schools with different sizes and regions were not different significantly at .01 level.*

2. *The model of the effectiveness Buddhist school was fit to the empirical data with $\chi^2=19.478$, $df=41$, $p=0.998$, $GFI=0.991$, $AGFI=0.977$ and $RMR=0.00426$. The model could explain the variance in the effectiveness of the Buddhist school about 85 percent respectively.*

3. *The synthesis of quantitative and qualitative data were as follows: Factors affecting the effectiveness of the Buddhist school were 1) physical factor of the schools composed of environment, the sufficiency of equipments. 2) administration factor composed of administrator's leadership, system of administration, supervision, organizational culture. 3) personnel factor composed of knowledge and ability about teaching and activity provision, personnel's morale and motivation, personnel relationship. 4) external factor composed of coordination and support from community.*

4. *The development guideline of the high effectiveness level of the Buddhist school were distinctly, the administrator supported and all departments had full participation. On the other hand, the low effectiveness level of the Buddhist school had some limitations, the administrator did not support each project and all personnel were not participation. The factors which no development were administrator's leadership, organizational culture and personnel's morale and motivation.*

¹ Master's Graduate, Department of Education Research and Psychology, Faculty of Education, Chulalongkorn University.

² Advisor

ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ: การวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

พัชรพร เทอดธรรมไพศาล¹
สุชาติดา บวรกิติวงศ์²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ และเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ สถานศึกษาที่เข้าร่วมในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 314 โรงเรียน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนคือ 1) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติบรรยาย การวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม และการวิเคราะห์อิทธิพลด้วยโปรแกรมลิซเรล 2) เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากกรณีศึกษา 2 โรงเรียน โดยการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ในการวิจัยมีโมเดลแข่งขัน 2 แบบ ซึ่งผลการเปรียบเทียบพบว่าโมเดล ข มีความสอดคล้องมากกว่าโมเดล ก จึงสรุปผลการวิจัยตามโมเดล ข ดังนี้

1. ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาารายด้าน พบว่าประสิทธิผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภavana 4 และประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน อยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธระหว่างภูมิภาคและขนาดโรงเรียน พบว่า ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าสถิติ $\chi^2=19.478$, $df=41$, $p=0.998$, $GFI=0.991$, $AGFI=0.977$ และ $RMR=0.00426$ โมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ได้ร้อยละ 85

3. ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ประกอบด้วย สภาพแวดล้อม ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ 2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตาม วัฒนธรรมองค์การ 3) ปัจจัยด้านบุคลากร ประกอบด้วย ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร 4) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

4. แนวทางการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับสูง มีการพัฒนาในทุกด้านอย่างชัดเจน ผู้บริหารให้การสนับสนุน และทุกฝ่ายให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ แต่โรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับต่ำ พบว่า มีข้อจำกัดบางประการ โครงการไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร และบุคลากรไม่มีส่วนร่วมทุกคน ด้านที่ยังไม่มีการพัฒนา ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์การ และขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร

¹ นิสิตระดับปริญญาโทบัณฑิต ภาคศึกษาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันจุดมุ่งหมายของการศึกษาได้เน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักสำคัญ แต่ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ความเจริญด้านต่างๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว อาทิเช่น เศรษฐกิจ การแพทย์ เทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร เป็นต้น แต่ในทางตรงกันข้ามความเจริญด้านจิตใจและคุณธรรมของคนในสังคม กำลังถดถอยลงเรื่อยๆ โดยเฉพาะการสื่อสารที่หลากหลายผ่านเทคโนโลยีต่างๆ ได้เข้าสู่เยาวชนในสถานศึกษา อีกทั้งค่านิยมด้านวัตถุ การเปลี่ยนไปของวัฒนธรรม การปฏิบัติตนต่อกันในครอบครัว และสังคม ล้วนเป็นสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อด้านคุณธรรมของเยาวชนไทย ซึ่งจะพบปัญหามากมายในสถานศึกษา เช่น ปัญหาการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ปัญหาชู้สาว ทะเลาะวิวาท ยาเสพติด ตลอดจนความประพฤติด้านอื่นๆ แต่ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ทำให้เกิดความตื่นตัวในการปรับเปลี่ยนปฏิรูปการศึกษาไทย เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายเรื่อง เก่ง ดี มีความสุข และเนื่องด้วยประเทศไทยเป็นสังคมแห่งพุทธ มีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ พระพุทธอาจารย์ (2547 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547) ได้กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษาที่สอดคล้องกับสังคมไทยมากที่สุด คือ การยึดหลักไตรสิกขา อันเป็นหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดเป็นนโยบายสำคัญของการจัดการศึกษา และสนับสนุนให้สถานศึกษาทุกระดับได้ตระหนักและนำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ โดยเน้นหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เน้นการมีส่วนร่วมของ บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดโรงเรียนรูปแบบใหม่ขึ้น คือ โรงเรียนวิถีพุทธ

การจัดการศึกษาตามแบบโรงเรียนวิถีพุทธมีการดำเนินงานมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 และมีสถานศึกษาสมัครเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันมีสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธจำนวน 21,764 โรงเรียน จึงเกิดคำถามแก่ผู้วิจัยว่า สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธเหล่านี้ ได้จัดการศึกษาที่มีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด อีกทั้งยังพบว่ามีงานวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรและการดำเนินงานของการบริหารงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยจะศึกษาในลักษณะเฉพาะแต่ละบริบท แต่ยังไม่มียานวิจัยใดที่ศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธทั่วประเทศ ซึ่งผู้วิจัยยังคาดว่าโรงเรียนวิถีพุทธที่มีบริบทแตกต่างกันน่าจะมีระดับประสิทธิผลต่างกันด้วย เนื่องจากงานวิจัยของรัตนา ตั้งศิริชัยพงษ์ (2532) ที่พบว่า สถานศึกษาที่มีขนาดและที่ตั้งต่างกันจะมีทรัพยากรทางการศึกษา ประสิทธิภาพการสอน และประสิทธิภาพการบริหารงานแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและเปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียน โดยจะทำการศึกษาจากโรงเรียนวิถีพุทธในแต่ละภูมิภาคเพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมทั้งประเทศ

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ สถานศึกษาจะทำหน้าที่ได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน และสถานศึกษาที่มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายแตกต่างกันย่อมมีการจัดระบบสังคมภายในสถาบัน ที่หลากหลายไป รวมทั้งปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การย่อมต่างกันด้วย (ชนิตา รัชทรัพย์เมือง, 2534) ถึงแม้จะมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การจำนวนมาก แต่เป็นการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อองค์การกลุ่มอื่น เนื่องจากโรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายและวิธีการดำเนินงานเฉพาะจึงอาจมีตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน ที่แตกต่างออกไปได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ และนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและการปรับปรุงพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธตามภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่มีประสิทธิผลต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดโมเดลปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ แบ่งออกเป็น 2 โมเดล ซึ่งแต่ละโมเดลประกอบด้วย *ตัวแปรผล* คือตัวแปรภายในแฝงประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งวัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร คือ

1. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภาวนา 4
2. ผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัด และโรงเรียน

ส่วน *ตัวแปรสาเหตุ* ประกอบด้วยตัวแปรแฝง 4 ด้าน วัดได้จากตัวแปรสังเกตได้ 12 ตัวแปร คือ

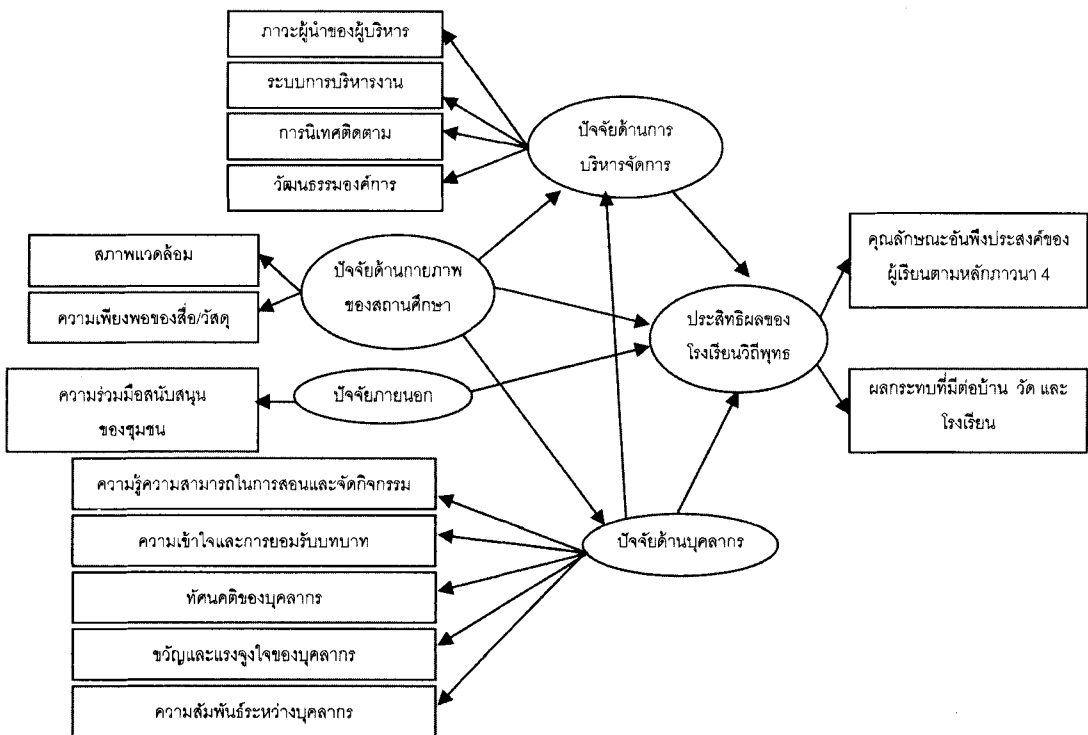
1. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ มีตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตาม วัฒนธรรมองค์การ
2. ปัจจัยด้านบุคลากร มีตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการสอน และจัดกิจกรรม ความเข้าใจและการยอมรับบทบาท ทัศนคติของบุคลากร ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร

3. ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา มีตัวแปรสังเกตได้ 2 ตัวแปร ได้แก่ สภาพแวดล้อม ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ

4. ปัจจัยภายนอก มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร ได้แก่ ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

โมเดลแบบ ก

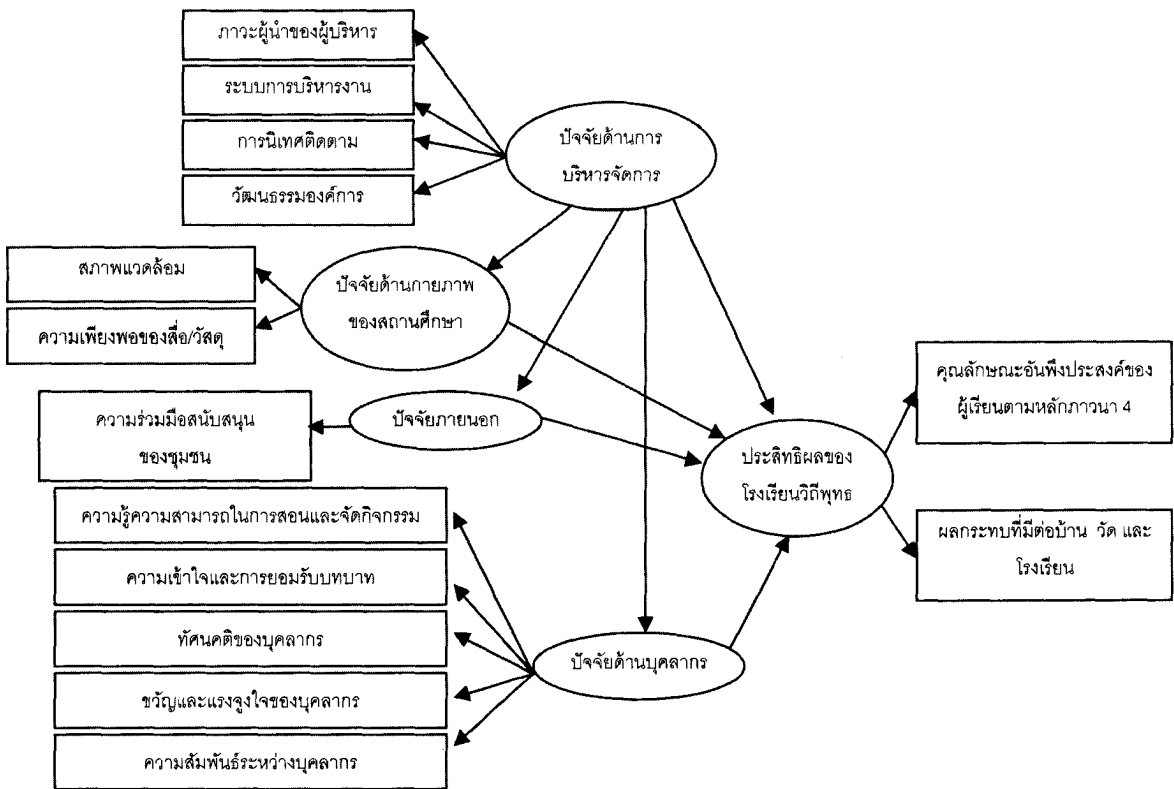
โมเดล ก กำหนดให้ตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา และปัจจัยภายนอกเป็นตัวแปรภายนอกแฝง โดยปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษาส่งผลต่อปัจจัยด้านการบริหารจัดการ และปัจจัยด้านบุคลากร ส่วนปัจจัยด้านภายนอกส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธโดยตรง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (โมเดลแบบ ก)

โมเดลแบบ ข

โมเดล ข มีลักษณะแตกต่างจากโมเดล ก คือ กำหนดให้ตัวแปรปัจจัยด้านการบริหารจัดการเป็นตัวแปรภายนอกแฝงเพียงตัวเดียวที่ส่งผลต่อตัวแปรภายในแฝงอื่นๆ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยจากภายนอก และประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (โมเดลแบบ ข)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ตอน คือ การวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพรวมทั่วประเทศ และการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ประชากร คือ สถานศึกษาที่เข้าร่วมในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2550 จำนวน 21,764 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานศึกษาที่เข้าร่วมในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ กำหนดให้โรงเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit) เนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมลิสเรล ซึ่ง Bollen (1989); Lindeman, Merenda และ Gold (1980); และ Weiss (1972) (อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ได้เสนอให้พิจารณาเกี่ยวกับจำนวนพารามิเตอร์อิสระที่ต้องการประมาณค่า โดยกำหนดกฎว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างและพารามิเตอร์ควรวอยู่ในอัตราส่วน 20 ต่อ 1 ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องประมาณค่าในโมเดลจำนวน 14 ค่า ดังนั้นต้องใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 280 โรงเรียน เพื่อป้องกันปัญหาการไม่ตอบกลับของแบบสอบถาม ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็น 360 โรงเรียน โดยได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบสองขั้นตอน (2-stage Random Sampling) คือ ขั้นที่ 1 สุ่มเขตพื้นที่การศึกษาจากแต่ละภูมิภาค ใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ขั้นที่ 2 สุ่มตัวอย่างโรงเรียนจากแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ให้ขนาดของโรงเรียนเป็นระดับชั้น (Strata) ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในแต่ละโรงเรียน โรงเรียนละ 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการสังเคราะห์ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีทั้งหมด 4 ตอน ซึ่งมีการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม ดังนี้ 1) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน 2) ตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือ (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าพิสัยความเที่ยงของแบบสอบถามอยู่ระหว่าง 0.77-0.97

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{x}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าสัมประสิทธิ์การกระจาย (C.V.) ค่าความเบ้ (sk) ค่าความโด่ง (ku) 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต (\bar{x}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) การวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม (MANOVA) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วย

การวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ โดยใช้การวิเคราะห์อทธิพล (Path Analysis) ด้วยโปรแกรมลิซเรล

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนวิถีพุทธจำนวน 2 โรงเรียน ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกโรงเรียนที่เป็นกรณีตัวอย่างด้วยวิธีการเจาะจง (Purposive Sampling) มีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้ 1) พิจารณาจากผลการรวมคะแนนประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธและคะแนนปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ โรงเรียนวิถีพุทธที่มีระดับประสิทธิผลมากที่สุดและน้อยที่สุด 2) โรงเรียนมีความเต็มใจและยินดีให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และ 3) ผู้วิจัยมีความสะดวกด้านการเดินทางและที่พักอาศัย โดยแต่ละกรณีศึกษามีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง จำนวนโรงเรียนละ 11 คน รวมมีผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 22 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแบบสอบถามในการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย แบบสังเกต และแนวทางการสัมภาษณ์กึ่งทางการ (Semi-formal Interview) ของผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเป็นกระบวนการที่กระทำควบคู่กับการเก็บรวบรวมข้อมูล สรุปความตามประเด็นสำคัญ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ และผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

1. ผลการวิเคราะห์ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวมทั้งหมด พบว่าประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.10 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประสิทธิผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักภavana 4 และด้านประสิทธิผลด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน ต่างอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.03 และ 4.17 ตามลำดับ รายละเอียดผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวม

ระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ						
น้อยที่สุด N (%)	น้อย N (%)	ปานกลาง N (%)	มาก N (%)	มากที่สุด N (%)	\bar{x}	S.D.
ประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ						
0	1 (0.32)	33 (10.51)	209 (66.56)	71 (22.61)	4.10	.49
1.ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักท้าวนา 4						
0	3 (0.96)	40 (12.74)	216 (68.79)	55 (17.51)	4.03	.49
2.ด้านผลกระทบที่มีต่อบ้าน วัดและโรงเรียน						
0	2 (0.64)	35 (11.15)	187 (59.55)	90 (28.66)	4.17	.55

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธระหว่างภูมิภาคและขนาดโรงเรียน พบว่า โรงเรียนที่มีภูมิภาคและขนาดของโรงเรียนต่างกันมีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .01 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนตัวแปรพหุนาม (MANOVA)

ตัวแปร	ค่าสถิติทดสอบ	Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
ภูมิภาค	Pillai's Trace	.013	.390	10	592	.951
	Wilks' Lambda	.987	.390	10	590	.951
	Hotelling's Trace	.013	.389	10	588	.952
	Roy's Largest Root	.010	.612	5	296	.691
ขนาดโรงเรียน	Pillai's Trace	.017	1.270	4	592	.280
	Wilks' Lambda	.983	1.270	4	590	.280
	Hotelling's Trace	.017	1.270	4	588	.280
	Roy's Largest Root	.016	2.407	2	296	.092
ภูมิภาค * ขนาดโรงเรียน	Pillai's Trace	.050	.762	20	592	.760
	Wilks' Lambda	.950	.760	20	590	.763
	Hotelling's Trace	.052	.758	20	588	.765
	Roy's Largest Root	.031	.924	10	296	.511

Box's M = 77.228 F = 1.442

df1 = 1 df2 = 02428.254 Sig. = .021

3. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ เนื่องจากผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ โมเดลแบบ ก (ตารางที่ 3) และโมเดลแบบ ข (ตารางที่ 4) พบว่า ค่าสถิติที่ใช้ทดสอบระดับความกลมกลืนของโมเดล ข มีความสอดคล้องมากกว่าโมเดลแบบ ก แสดงว่า โมเดลที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นใหม่มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากกว่าโมเดลแบบเดิม ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้โมเดลแบบ ข สำหรับการอธิบายปัจจัยเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ตารางที่ 3 ค่าสถิติผลการวิเคราะห์แยกค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง และการวิเคราะห์อิทธิพลของโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (โมเดลแบบ ก)

ตัวแปรผล ตัวแปรสาเหตุ	ADMIN			PERS			EFFECT		
	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE
PHYSI	.91** (.06)	.52** (.06)	.39** (.08)	.82** (.06)	-	.82** (.06)	1.46* (.68)	.11 (.25)	1.35* (.67)
ADMIN	-	-	-	-	-	-	.11 (.51)	-	.11 (.51)
PERS	.64** (.08)	-	.64** (.08)	-	-	-	.09 (.12)	.07 (.33)	.02 (.30)
OUTS	-	-	-	-	-	-	-.59 (.69)	-	-.59 (.69)

ค่าสถิติ $\chi^2 = 24.411$ P-value = 0.981 df = 41 GFI = 0.989 AGFI = 0.972 RMR = 0.00510

ตัวแปร	ENVIR	MATE	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE
ความเที่ยง	0.687	0.482	0.664	0.709	0.694	0.700	0.851
ตัวแปร	OBLI	ATTI	MOTI	RELA	PAR	STUD	CONS
ความเที่ยง	0.694	0.626	0.845	0.770	0.772	0.722	0.799

สมการโครงสร้างตัวแปร	ADMIN	PERS	EFFECT
R SQUARE	0.957	0.668	0.864

เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง

ตัวแปร	ADMIN	PERS	EFFECT	PHYSI	OUTS
ADMIN	1.000				
PERS	0.952	1.000			
EFFECT	0.846	0.770	1.000		
PHYSI	0.907	0.818	0.908	1.000	
OUTS	0.858	0.773	0.796	0.946	1.000

หมายเหตุ **p<.01 *p<.05

ตารางที่ 4 ค่าสถิติผลการวิเคราะห์แยกค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง และการวิเคราะห์อิทธิพลของโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ (โมเดลแบบ ข)

ตัวแปร ผล ตัวแปร สาเหตุ	PHYSI			PERS			OUTS			EFFECT		
	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE
ADMIN	.89** (.06)	-	.89** (.06)	.93** (.05)	-	.93** (.05)	.74** (.05)	-	.74** (.05)	.83** (.06)	.89** (.27)	-.06 (.27)
PHYSI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.83** (.21)	-	.83** (.21)
PERS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.01 (.15)	-	.01 (.15)
OUTS	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.20** (.06)	-	.20** (.06)

ค่าสถิติ

$\chi^2 = 19.478$ P-value = 0.998 df = 41 GFI = 0.991 AGFI = 0.977 RMR= 0.00426

ตัวแปร	ENVIR	MATE	LEAD	MANA	SUV	CULT	ABLE
ความเที่ยง	0.677	0.480	0.676	0.748	0.721	0.740	0.830
ตัวแปร	OBLI	ATTI	MOTI	RELA	PAR	STUD	CONS
ความเที่ยง	0.716	0.637	0.850	0.768	0.998	0.722	0.798

สมการโครงสร้างตัวแปร	PHYSI	PERS	OUTS	EFFECT
R SQUARE	0.796	0.868	0.542	0.850

เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง

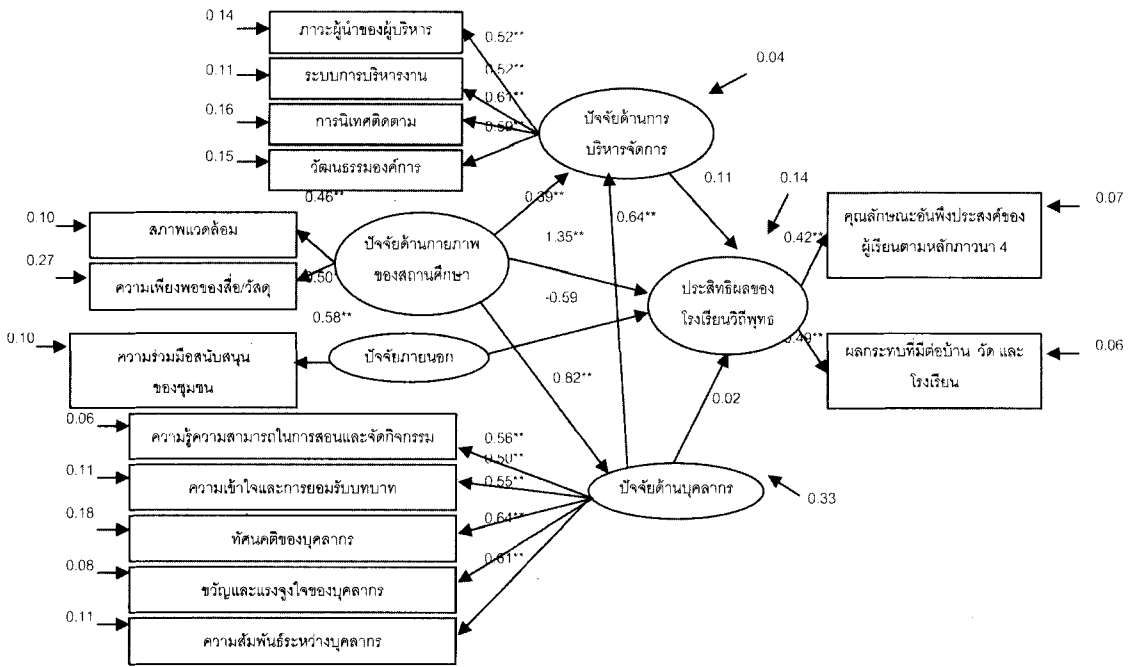
ตัวแปร	ADMIN	PERS	EFFECT	PHYSI	OUTS
ADMIN	1.000				
PERS	0.832	1.000			
EFFECT	0.657	0.686	1.000		
PHYSI	0.911	0.776	0.705	1.000	
OUTS	0.892	0.932	0.736	0.832	1.000

หมายเหตุ **p<.01 *p<.05

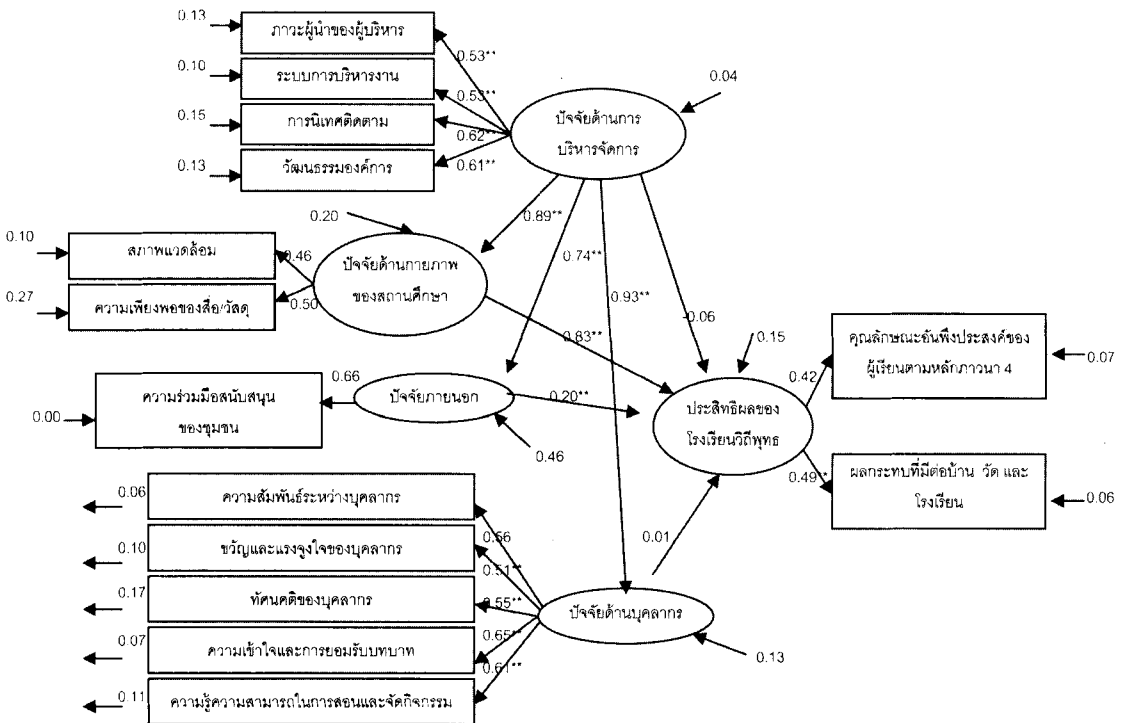
ผลการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นใหม่ (โมเดลแบบ ข) มี $\chi^2=19.478$, $df=41$, $p=0.998$, $GFI=0.991$, $AGFI=0.977$ และ $RMR=0.00426$ โดยตัวแปรในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธได้ร้อยละ 85 ตัวแปรประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา และปัจจัยภายนอก ด้วยค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.83 และ 0.20 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ยังได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากปัจจัยด้านการบริหารจัดการ โดยส่งผ่านตัวแปรปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านบุคลากร และปัจจัยด้านบุคลากร มีค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.89 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาอิทธิพลรวม พบว่า ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ และปัจจัยภายนอก มีอิทธิพลรวมต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.83, 0.83 และ 0.20 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนปัจจัยด้านบุคลากร ค่าอิทธิพลเท่ากับ 0.01 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา (PHYSI) ปัจจัยด้านบุคลากร และปัจจัยภายนอก พบว่า ทั้ง 3 ตัวแปร ได้รับอิทธิพลทางตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จากปัจจัยด้านการบริหารจัดการโดยมีค่าอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.89, 0.93 และ 0.74 ตามลำดับ

ซึ่งผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธจากการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ มีดังนี้

- 1) ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ได้แก่ สภาพแวดล้อม และความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ ..
- 2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ระบบการบริหารงาน การนิเทศติดตาม และวัฒนธรรมองค์กร
- 3) ปัจจัยด้านบุคลากร ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร
- 4) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

ภาพที่ 3 โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธแบบเดิม (โมเดลแบบ ก)

ภาพที่ 4 โมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นใหม่ (โมเดลแบบ ข)

ตอนที่ 2 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. สภาพทั่วไปของการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนส่วนใหญ่ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมนักเรียนตามนโยบายโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของกระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่ระยะแรก โดยมีการกำหนดเป็นนโยบายและกลยุทธ์ของโรงเรียน ซึ่งมีการจัดกิจกรรมที่พัฒนาคุณธรรมนักเรียนอย่างหลากหลาย อาทิเช่น การสวดมนต์ไหว้พระ การนั่งสมาธิ การเข้าค่ายปฏิบัติธรรม กิจกรรมครูพระสอนศีลธรรม กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

2. ปัญหาในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ปัญหาที่พบในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มีดังนี้ 1) ปัญหาจากพื้นฐานครอบครัวของนักเรียนที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ 2) บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และแนวทางปฏิบัติของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ 3) ปัญหาเนื่องจากผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญในกิจกรรมวิถีพุทธ 4) อาคารสถานที่ของโรงเรียนไม่เอื้ออำนวย 5) ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน 6) ขาดความต่อเนื่องของกิจกรรม

3. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มีดังนี้ 1) ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นแบบอย่างด้านการปฏิบัติงานและคุณธรรม 2) ควรสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียนกับหน่วยงานภายนอก 3) หน่วยงานรัฐบาลควรมาให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการแก่บุคลากรที่โรงเรียน เพื่อให้บุคลากรทุกคนมีความเข้าใจตรงกัน 4) การจัดกิจกรรมควรมีความต่อเนื่อง และเกิดจากความร่วมมือของบุคลากรทุกคนในโรงเรียน

4. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ มีดังนี้ 1) ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ได้แก่ สภาพแวดล้อม ความเพียงพอของสื่อ/วัสดุ 2) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมองค์การ 3) ปัจจัยด้านบุคลากร ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรม ขวัญและแรงจูงใจของบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร 4) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความร่วมมือสนับสนุนของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธทั้งในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยไม่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในโรงเรียนที่มีภูมิภาคและขนาดโรงเรียนต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการศึกษาของรัตนา ตั้งศิริชัยพงษ์ (2532) ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการสร้างสมมติฐานนั้นเป็นการศึกษาทรัพยากรทางการศึกษา ประสิทธิภาพการสอน และประสิทธิภาพการบริหารงานของสถานศึกษาทั่ว ๆ ไป แต่งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งประเทศไทยเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา ประชาชนในทุกภูมิภาคต่างนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งกระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำคู่มือแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธไว้อย่างเป็นรูปธรรมและมีการแจกจ่ายให้แก่ทุกโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ จึงทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่งมีความคล้ายคลึงกัน

2. ในการวิเคราะห์โมเดลลิสเรลแบบเดิมตามกรอบแนวคิดในการวิจัยมีความขัดแย้งกันระหว่างค่าตัวแปรประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธกับตัวแปรปัจจัยภายนอก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความซับซ้อนของโมเดล ทำให้ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างสูง เกิดปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (Multicollinearity) ผู้วิจัยจึงพิจารณาและพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธขึ้นใหม่ เพื่อใช้เป็นโมเดลแข่งขัน ซึ่งจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการบริหารโรงเรียนพบว่า Fisk (1957 อ้างถึงใน หวน พิณรุฬพันธ์, 2528) ได้กล่าวถึงภารกิจของการบริหารการศึกษา จำแนกตามความรับผิดชอบออกเป็น 4 ภารกิจหลัก คือ ความสัมพันธ์กับชุมชน การปรับปรุงส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา การสรรหาและพัฒนาบุคลากร และการจัดหาดูแลเรื่องอาคารสถานที่และอุปกรณ์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ จันทรานี สงวนนาม (2545) ที่กล่าวรวมงานด้านบุคคล งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน เป็นขอบข่ายของภารกิจการบริหารสถานศึกษา นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำให้ผู้วิจัยพบว่า ผู้บริหารและการบริหารจัดการของโรงเรียนมีส่วนสำคัญในการกำหนดปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านบุคลากร และปัจจัยภายนอก ซึ่งปัจจัยด้านการบริหารจัดการจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธโดยมีการส่งผลผ่านปัจจัยทั้ง 3 ดังกล่าว

3. ผลการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ ได้แก่ ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านบุคลากร และปัจจัยภายนอก ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายแต่ละปัจจัย ดังนี้

3.1 ปัจจัยด้านกายภาพของสถานศึกษา พบว่า โรงเรียนที่มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีความสะอาด ร่มรื่น โกลัศจรรย์ธรรมชาติ ย่อมมีอิทธิพลต่อสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและจิตใจของนักเรียนและบุคลากร ส่งผลให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาได้ดียิ่งขึ้น สอดคล้องกับกรมวิชาการ (2539) ที่กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง การปลูกฝังเจตคติและค่านิยมที่ดีงาม ตลอดจนลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน ซึ่งควรมีการเตรียมอาคารสถานที่ให้ตรงตามเป้าหมายและหลักการดำเนินงานของโรงเรียน สำหรับด้านความพร้อมของสื่อ/วัสดุ พบว่า หากโรงเรียนมีสื่อและวัสดุที่หลากหลายและทันสมัยเพียงพอต่อการใช้งาน จะทำให้เกิดประสิทธิผลต่อการจัดการศึกษาเพราะสื่อและอุปกรณ์มีความสำคัญในการสร้างความรู้ที่เป็นรูปธรรม นำสิ่งที่เป็นประสบการณ์ตรงจากแหล่งต่างๆ มาสู่ห้องเรียน ช่วยสร้างความสนใจและสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น และสามารถจดจำได้ในระยะยาว นอกจากนี้โรงเรียนควรมีการจัดบริการงานสื่อการสอนทั้งด้านวัสดุ เครื่องมือสื่อทัศนูปกรณ์แก่ครูอาจารย์และนักเรียนด้วย (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2543)

3.2 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ พบว่า โรงเรียนที่ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาคุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติงานและด้านคุณธรรม เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธี ให้คำปรึกษาแก่บุคลากรได้ดี มีความคิดริเริ่ม กระตุ้นการทำงานของบุคลากรอยู่เสมอ เข้ากับบุคลากรในโรงเรียนและบุคคลภายนอกได้ดี จะมีประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธสูงกว่า เนื่องจากผู้บริหารเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กร มีอิทธิพลต่อผู้ได้บังคับบัญชาและต่อส่วนรวม ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายในโครงการวิถีพุทธ เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีภาวะผู้นำวิถีทางสู่เป้าหมายจะเห็นว่า ผู้นำของโรงเรียนวิถีพุทธควรมีลักษณะเป็นผู้นำแบบให้การสนับสนุน (Supportive Leadership) และแบบร่วมคิดร่วมทำ (Participative Leadership) นอกจากนี้ โรงเรียนที่มีระบบการบริหารงานที่ชัดเจน มีการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอ ย่อมทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนบรรลุตามเป้าหมายด้วยดี ซึ่ง Steer (1997) กล่าวว่า องค์กรที่จะบรรลุความสำเร็จและมีการพัฒนาประสิทธิผลได้ก็ต่อเมื่อได้ใช้ระบบการบริหารงานที่สอดคล้องกับสถานการณ์ขององค์กร อีกทั้งปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2543) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการนิเทศติดตามว่า การนิเทศเป็นกระบวนการบริหารจัดการศึกษา เพื่อชี้แนะให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกับครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ตลอดจนช่วยปรับปรุงการเรียนการสอนและเพิ่มคุณภาพของนักเรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษาด้วย สำหรับตัวแปรวัฒนธรรมองค์กร พบว่า โรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกันเป็นประจำ จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาของบุคลากร จะทำให้เกิดบรรทัดฐานและค่านิยมในการปฏิบัติงานที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่ง Mowday, Porter and Steers (1982)

อ้างถึงใน ศิริพงษ์ เสาภายน, 2547) กล่าวว่า วัฒนธรรมองค์การช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างองค์การที่ชัดเจน ทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นเอกลักษณ์ ช่วยพัฒนาข้อผูกพันภายในกลุ่ม เสริมสร้างความมั่นคงในระบบสังคม ช่วยเชื่อมสังคมภายในองค์การ โดยกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมที่มีความเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างและกำหนดแบบเจตคติหรือพฤติกรรมของสมาชิกในองค์การด้วย

3.3 ปัจจัยด้านบุคลากร พบว่า หากบุคลากรของโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักไตรสิกขาอย่างถูกต้อง และสามารถสอดแทรกคุณธรรมในกิจกรรมการเรียนการสอนได้ ย่อมมีผลทำให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักภavana 4 ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับที่ประดินันท์ อุปสมัย (2526 อ้างถึงใน พรทิพย์ สระบงกช, 2544) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูไว้ดังนี้ ครูควรมีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของเด็ก มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของไทย มีเทคนิควิธีการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล มีความสามารถในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ มีความรู้และเทคนิคในการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียน สำหรับการสร้างขวัญและแรงจูงใจของบุคลากรควรเป็นไปอย่างทั่วถึงและยุติธรรม เพราะจะทำให้บุคลากรพึงพอใจในหน้าที่และการทำงาน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้บุคคลพยายามทำงานจนเกิดความสำเร็จในองค์การได้ เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ จะเห็นว่า หากจะทำให้โรงเรียนวิถิพุทธสามารถบรรลุประสิทธิผลได้นั้นส่วนหนึ่งมาจากบุคลากรของโรงเรียนวิถิพุทธต้องได้รับแรงจูงใจที่สนองต่อความต้องการทั้ง 5 ด้าน คือ ความต้องการด้านร่างกาย ความต้องการด้านความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการด้านสังคม ความต้องการมีชื่อเสียง และความต้องการความสำเร็จในชีวิต ส่วนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร พบว่า บุคลากรควรมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร เอื้อเพื่อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะจะทำให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาการดำเนินงานของโครงการวิถิพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจุไรรัตน์ สุตรุ่ง (2538) ที่กล่าวไว้ว่า ความร่วมมือและการช่วยเหลือกันระหว่างบุคลากร เป็นการประสานกำลังแรงงาน จิตใจ และความสามารถในการปฏิบัติงาน ทำให้กิจกรรมต่างๆ สำเร็จสมบูรณ์ด้วยความมีประสิทธิผลและเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3.4 ปัจจัยภายนอก พบว่า โรงเรียนที่มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรกับชุมชนและหน่วยงานภายนอก โดยผู้ปกครองและชุมชนให้ความร่วมมือ และเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนอย่างเป็นประจำ จะมีผลทำให้การดำเนินงานของโครงการวิถิพุทธมีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะโรงเรียนที่ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนที่ดีจากผู้ปกครองและคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานหรือทำกิจกรรมต่างๆ ของโครงการวิถิพุทธมีความสะดวกมากขึ้น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548) กล่าวว่า บางครั้งเมื่อองค์การเกิดปัญหาที่บุคคลภายใน

ไม่สามารถแก้ไขได้ แต่หากมีชุมชนให้ความร่วมมือแล้วอาจทำให้กิจกรรมดำเนินไปได้ด้วยดีและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยขอเสนอแนะการนำผลวิจัยในส่วนนี้ไปใช้ โดยนำเสนอแยกเป็นกลุ่มบุคคล ดังนี้

ผู้บริหารโรงเรียน ควรมีความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ให้ความสำคัญด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มีความคิดริเริ่มในการปฏิบัติงาน ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติงานและด้านคุณธรรม ควรให้คำปรึกษาที่ดีแก่บุคลากร พยายามกระตุ้นการทำงานของบุคลากรอยู่เสมอ และต้องปรับตัวให้เข้ากับบุคลากรในโรงเรียนและบุคคลภายนอกได้ดี ควรมีการจัดระบบการบริหารงานที่ชัดเจนจัดให้มีการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอ และมีการสร้างแบบแผนวัฒนธรรมที่ดีปฏิบัติสืบต่อกันในโรงเรียน

บุคลากรของสถานศึกษา ควรมีการพัฒนาความรู้ความสามารถในการสอนและจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอโดยการอบรม ศึกษาดูงาน และปฏิบัติธรรม นอกจากนั้นบุคลากรควรพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันเพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจและการช่วยเหลือกันในการปฏิบัติงาน

ชุมชนและหน่วยงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ระดับประเทศ ระดับจังหวัด ระดับเขตพื้นที่ การศึกษา ระดับชุมชน บ้าน และวัด ควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานหรือกิจกรรมของโรงเรียนวิถีพุทธอย่างเป็นประจำ ซึ่งสามารถมีส่วนช่วยในการกำหนดนโยบาย การให้ความรู้ และภูมิปัญญา การนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน รวมถึงการสนับสนุนในด้านทรัพยากรและแรงงานด้วย

2. หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรใช้สารสนเทศที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางในการติดตามแก้ไข และวางแผนงานให้มีการพัฒนาและส่งเสริมตามปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้ศึกษา และควรมีการติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ โดยอาจประยุกต์ใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสำหรับประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธได้ เพื่อให้การจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธบรรลุประสิทธิผลสูงสุด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การสร้างกรอบแนวคิดของการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการสำรวจปัจจัยเบื้องต้นโดยใช้ข้อมูลจากสภาพจริงที่เกิดขึ้น เพื่อให้ได้สารสนเทศที่สามารถอธิบายประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธได้ชัดเจนและเหมาะสมยิ่งขึ้น

2. การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณควรมีการเก็บข้อมูลจากบุคคลอื่นด้วย เช่น ครู นักเรียน ศึกษานิเทศก์ หรือชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2545). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บุ๊ค พอยท์ จำกัด.
- จิรวรรณ ขรภูมิ. (2549). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนเอกชนคาทอลิก สังฆมณฑลสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษาศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- จุไรรัตน์ สูดรุ่ง. (2538). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดกรมสามัญศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทานในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษาศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิตา รัชพลเมือง. (2534). *พื้นฐานการศึกษา: หลักการและแนวคิดทางสังคม*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). *โมเดลลิสเรล สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปริญดา พิมานแมน. (2544). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษาเอกชนในเขตการศึกษา 2*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาศาสตรมหาวิทาลัยสงขลานครินทร์.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2543). *การบริหารงานวิชาการ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- ปิติชาย ต้นปิติ. (2547). *การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงระบบที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์การของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษาศาสตรบัณฑิต ภาคศึกษานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรทิพย์ สระบงกช. (2544). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคตะวันออกเฉียง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษาศาสตรบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2547). *โรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- รัตนา ตั้งศิริชัยพงษ์. (2532). การเปรียบเทียบทรัพยากรทางการศึกษา ประสิทธิภาพการสอนและประสิทธิภาพการบริหารโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษาในประเทศไทย จำแนกตามขนาด ประเภท และเขตที่ตั้งของโรงเรียน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชาการ, กรม. (2539). คู่มือการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่มาตรฐานการศึกษา: การจัดสิ่งแวดล้อมในการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ศิริพงษ์ เสาภายน. (2547). หลักการบริหารการศึกษา: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทบุคพอยส์ จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548). การจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ดีเด่น. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด.
- หวน พินธุพันธ์. (2528). การบริหารโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- Steer, R. M. (1997). *Organizational Effectiveness: A Behavioral View*. California: Goodyear.
- Townsend, T. (1997). What Makes Schools Effective? A Comparison Between School Communities in Australia and the USA. *School Effectiveness and School Improvement*, 8(3), 311-326.